

EEN GENEALOGISCH RAADSEL UIT 1504

Dat de gemiddelde levensduur van onze voorouders heel wat lager lag dan in de huidige — straks voorbij — twintigste eeuw of dat het gezamenlijk oud worden van een jonggetrouwd voorouderpaar, eerder uitzondering dan regel was, weten genealogen maar al te goed: overlijden van een huwelijkspartner op jonge leeftijd kwam regelmatig voor. Heel wat huwelijken waren dan ook tweede of derde huwelijken met een weduwnaar of een weduwe — of tussen beide — waarbij dan vaak wederzijds kinderen uit een vorig huwelijk in het nieuwe gezin ingebracht werden. Zonderlinge gezinscombinaties waren in het verleden niet ongewoon: een tweede vrouw die zowel stiefmoeder als schoonmoeder van een kind was, of een dochter, uit het eerste bed, die de vrouw van de zoon van de hertrouwde weduwnaar zal worden, iedereen heeft wel één (meestal meer) dergelijke geval(len) in zijn stamboom.

Dat het er, in geval van dergelijke situaties, bij een erfenisverdeling, ook niet bepaald eenvoudiger op werd, laat zich raden. Het bezorgde de deelslieden, notarissen, of leenmannen van een feodaal leenhof wellicht meer dan één kopbreken. Heel wat van ons oude gewoonterecht had rechtstreeks met erfenisverdeling te maken: de paragrafen over deze materies, die vanaf de 16de eeuw in geredigeerde vorm in druk werden uitgegeven (de "*costuymen*") namen dan ook steevast een flink aantal bladzijden in beslag. En voor rechtsgeleerden zat hier zeker een onderwerp in voor meer dan één juridisch tractaat.

Toen we onlangs een dergelijk juridisch tractaat raadpleegden troffen we daar in de eerste bladzijden zowaar een genealogisch raadsel aan (1)

Misschien was het wel bedoeld als een soort uitdaging, een opwarmertje of een aperitief om de geest aan te scherpen. De bloemlezing van verslagen van werkelijk plaatsgegrepen feodale erfenisverdelingen, die erop volgen, zijn stuk voor stuk "moeilijke" gevallen. Maar eerst krijgt de lezer nog wat praktische hulp met *eenen boom van horyrien omme hoyrie te leeren maken*, (*hoyrie* = erfenis (vgl. *E. heir* = erfgenaam)); in een schematisch stamboompje leert men wat *gebroeders*, *rechtzweers*, *andersweers* en *derdezweers* zijn (resp. broers / zusters, neven en nichten (F. cousin / cousines), achterneven en achternichten en nog een generatie verder).

Wie geïnteresseerd is in de erfenisperikelen van de graaf van Saint-Pol als langstlevende echtgenoot en de kinderen van de broer van de overleden echtgenote van de graaf (1462), of over wie bevoegd is in het geschil tussen meester Jan Wielant en ridder Daneel van Bouchoute, enerzijds en de heer van Poeke, anderzijds (ook 1462), of in nog diverse andere dergelijke gevallen, verwijzen we naar het handschrift zelf.

Het bekoorlijke genealogisch raadsel willen we u evenwel niet onthouden.

(1) Centrale Bibliotheek Rijksuniversiteit Gent, afd. handschriften en kostbare werken, nrs. 3800 f° 8-8v

Het juridisch tractaat, overgeschreven door een zekere Denys Heirman in 1504, bevat Gentse vonnissen en juridische disputen uit de voorgaande eeuw. Het genealogisch raadsel is dan wellicht ook 15de eeuws of zelfs ouder. Nog geheel in de stijl en gedachtenwereld van de Bourgondische tijd is elke man in het verhaal dan ook obliagaat een ridder en speelt alles zich af in een kasteel (met valbrug).

Een harde lasteghe vraghe daeranne dat men bekennen ende wel saude leeren rekenen successien van hoyrrien van versteerften.

Een jonckman quam voor een chasteel gaende ende ter valbrugghen vant hii staende drie rudders wit ghecleet.

Hij ghinc voort up den wal Daer vant hii drie rudders zwart ghecleet

Voort ghinc hij tot in de sale, daer hii vant drie rudders root ghecleet.

Ende van daer ghinc hij voort toot in de eetcamere. Daer vant hii sittende een scoone joncvrauwe die eenen ouden man hadde liggende in haren scoet (2).

(2) Illustratie uit: Sebastian Briant *Stultifera navis Parisiis*, 1498, afgebeeld in: P. ARIES en F. DUBY, *Geschiedenis van het persoonlijk leven. Van het feodale Europa tot de Renaissance* (Amsterdam 1988)

Doen vraechde haer den jonghen man wye die drie rudders waren die hii wit ghecleet vant staende ter valbrugghen. Zoe andwoorde: "Heere dat zijn mijn drie oems van der vaderlicker zijden".

Voort vraechde hy haer wye die drie rudders waren zwart ghecleet die hij vonden hadde up den wal. Zo seyde: "Dat zijn mijn drie oems van der moederlicker zijden".

Noch vraechdy haer wye die drie rudders waren root ghecleet die hij vonden hadde in de sale. Zo sprack ende seyde:

"Dat zijn alle drie mijne kindre. Ende dese oude man die hier in mijnen scoet leeght es vader van hem neghenen, al van goeden wettelicken ghetrauden bedde zonder eeneghe zibbe te scuerne."

Dese jonghe man verwonderde in de zake, vraechde haer hoe oft in wat manieren dat ditte bycommen mochte.

De lezer kan hier misschien beter even pauzeren en voor zichzelf het raadsel proberen op te lossen. En daarbij er wel degelijk rekening mee te houden dat alle negen rudders geboren zijn uit wettelijke huwelijken, zonder eeneghe zibbe te scuerne, d.w.z. zonder bloedverwantschapsbanden te doorbreken (3).

Gevonden? Niet gevonden? — geen nood: de jonkvrouw legt het haarfijn uit:

Zo verandwoorde ende seyde hem weder aldus:

"Dat de oude man die daer lach in haren scoet in tijden voorleden in huwelike nam een weduwe die bij haren eersten man hadde eenen zone. Ende bij dese weduwen hadde dese oude man in huwelicke de voornomden drie rudders ghecleet met witten. Ende doe overleet dese weduwe die bij haren eersten man hadde een dochtere, ende daerbij hadde dese oude man de voornomden drie rudders met zwarten. Ende dese weduwe overleet. Doe quam der weduwen zone bij haren eersten man, ende der achterste weduwen dochter bij haren eersten man, ende trauden deen den andren in huwelicke, ende hadden tegader een dochter, dat bem ic.

Ende doe quam dese oude man die dander twee weduwen gheadt hadde ende traude my.

(3) Zie VERWIJS en VERDAM, *Middelnederlandsch Woordenboek* (Den Haag, 1899, 9 delen) *sibbe* betekent: maagschap, bloedverwantschap. Een *sibbe tellen* is een stamboom opmaken. *Maechsibbe*, is dus tweemaal hetzelfde zeggen (*sibbe* is synoniem met maagschap). *Scheuren* wordt in overdrachtelijke betekenis ook gebruikt voor: verbreken, zoals: *wettelic bedde schueren*: echtscheiden, maar ook i.g.v. een wet overtreden: *om datter heefs ghescuert Gods ghebod*: Gods gebod overtreden. Een *sibbe schueren* betekent dus: het verbod van huwelijk tussen dichte bloedverwanten doorbreken.

Ende ic bem ziin derde wijf, ende by mij heeft hij de voors. drie rudders ghecleet met rooden, ende dat ziin mijn kinderen.

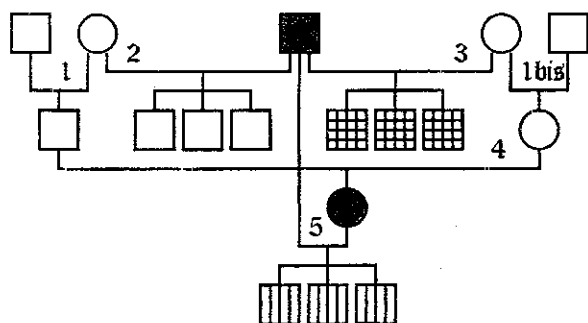
Aldus zo magh ic met rechten wel zegghen dat de voornomden drie rudders ghecleet met witten ziin mijn oems van der vaderlicker zijden, want het waren mijns vaders broeders.

[Hier maakt onze kopiist een uitschuivertje : hij vergat ongetwijfeld de zin over te schrijven, waarin met "rechte mag gezegd worden" dat de drie ridders in het zwart gekleed haar ooms van moederlijke zijde zijn, want haar moeders broers.]

Ende dat ander drie ziin mijn kinderen root ghecleet, ende dese oude man es vader van hem allen, alzo ghij hier hoort, al van goeden wettelicke ghetrauden bedde zonder eeneghe maegh zibbe te scuerne ghelijc ic U hier tevooren zeyde".

De voornomden jonghe man moeste wel kennen dadt warachtich was. Hii dancte der joncvrauwen dat zo hem zo dueghdelic berecht hadde ende ghinc henen zijne straten.

Mocht het niet meteen duidelijk zijn, dan treft u in bijgaand geneagram de familiestructuur, waarbij de mannelijke leden door rechthoeken, de vrouwelijke leden door cirkels zijn voorgesteld en de ridders door rechthoeken, gekleurd volgens regels van heraldische arcering, (geen arcering: wit, gekruist: zwart, vertikaal: rood).

En was u niet uit uw lood geslagen door het middeleeuwse raadsel, dan kan u zich nog aan een hedendaagse wagen, dat we een kwarteeuw geleden lazen :

Een dokter-chirurg en zijn zoon, student geneeskunde, maken samen een ritje met de auto. Maar een zwaar verkeersongeval slaat toe. De dokter-chirurg overlijdt ter plaatse. De zoon wordt zwaargewond naar het ziekenhuis overgebracht. Daar wordt hij onderzocht door de dokter-chirurg van het ziekenhuis, die verklaart: "de jongen verkeert in levensgevaar, hij moet dringend geopereerd worden. Maar ik zal het niet doen, want het is mijn zoon". Hoe kan dit ? (al van goeden wettelicken ghetrauden bedde en zonder eeneghe zibbe te schuerne!).

Pieter DONCHE